

Onintza Legorburu

EUSKAL CAMP ERRADIKALA

“

IKUSI BEHAR DUGU HIZKUNTZAK NOIZ JOKATZEN DUEN ROL ESTRATEGIKOA, ETA NOIZ EZ

”

Hitz egin ahala, Onintza Legorburuk hitzak eta zeinuak zirrimarratzen ditu koadernoan: boligrafoa eskuan, zehatz azaltzen ditu gauzak. Nik, bitartean, belarriekin egiten diot txalo. Maiatzean, behaketa eder baten bidez jaso zuen Señora sariketako kanporaketa bat, eta hala jakin nuen zertan zebilen. Euskal hiztun transfeminista eta antifaxista gisa ditugun kezka asko ekarri ditu hitzetara.

 DANELE SARRIUGARTE MOCHALES DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Euskal Herriko espazio transfeminista informaletako hizkuntza-ideologiak aztertzen ari zara. Nolatan?

Nik espazio feministetan militatu izan dut beti. Herriko eta bailarako talde eta ekimen feministak izan dira nire militantzia eskola, nire eskola ideologiko eta politikoa. Bestalde, euskaltzaletasunetik ere banator, baina ez modu militantean: etxetik jaso dut, nire DNAn egon da beti.

Hasieran hizkuntza eta generoa lotu nituen, eta ohartu nintzen generoa badela kategoria sozial bat hizkuntza ulertu ahal

izateko. Gero, espazio feministetan gauza batzuk gertatzen ari zirela ikusi nuen: pertsona batzuek halako espazioetan ikasi dutela euskara, eta euskara bera berrirori ere lotu dela transgresioarekin. Eta galdera hau piztu zitzaidan: zelan dabil euskara legitimatzen espazio horietan?

Hizkuntza-ideologiak zilegitasunarekin lotuta daude-eta.

Hizkuntza guztiek eskuratzen dute balioa nonbaitetik: hizkuntza gutxituek leku batzuetatik, eta hizkuntza hegemonikoek beste batzuetatik. Kathryn

Woolard estatubatuarrak asko ikertu du hizkuntza-ideologiaren inguruan, eta berak esaten du bi konstruktuko ideologiko daudela: anonimotasuna eta autentikotasuna. Anonimotasunak hizkuntza nagusietan operatzen du. Ingelesa, adibidez: funtzionala, unibertsala. Hor dauka bere balioa. Autentikotasunak, berriz, justu kontrakoan operatzen du: berezia, antzinakoa...

Euskarak hori jokatu ditu partida asko, baina autentikoak baldin badira herri txikitako euskalkidun hiztunak, euskaldunen gehiengoak ezin du partida hori jo-

Onintza Legorburu Larrea

ANTZUOLA, 1993

Gizarte Langintza ikasi zuen, eta antropologia sozial eta kulturalari zein ikasketa feministei buruzko master bana egin du. Generoaren eta hitanoaren arteko lotura eta gatazkaren memoria aztertu ditu. Emun kooperatibako bazkide da, eta, gaur egun, tesia egiten ari da: mugimendu transfeministako hizkuntza-ideologiak aztertzen dihardu, hiztunen legitimazio prozesuetan fokua jarrita.

katu, eta orduan zelan izango da gure hizkuntza legitimatzeko modua? Saiatu gara anonimotasunerantz etortzen, baina ez zaigu hain ondo atera. Formalitatean geratu gara, eta horrek aspermena sortzen digu. Ez gara ingelesa, eta ez gara sekula izango. Espazio transfeminista informalean, ordea, bi konstruktuhorietatik aparte ematen zaio autoritate hizkuntzari, eta interesgarria iruditzen zitzaidan dikotomia horretatik aparte sortzen zena aztertzea.

Behaketak egin dituzu, adibidez, zenbait herritako queer taldeen egitarauetan. Zer ikusi duzu?

Flipatu egin dut, adibidez, gorputzak daukan presentzia ideologikoarekin. Zuk begiratzen diozunean espazio bati antropologiaren estrainamendutik [gauzei ezagutuko ez bazenitu bezala begiratzea], eta ikusten duzunean espazio horretan praktika nagusia dela dantza, edo ikusten duzunean jendeak hartzen duela espazio hori estetikoki modu oso konkretu batean, ikusten duzunean jendea leku horietan ez dela janzten astelehen goizetan bezala, edo zapatuan bere herrian poteatzeko janzten den bezala, eta jartzen duela transparentzia bat, edo margotzen duela begiko marra, eta hori ez dela beste inon pasatzen, ohartzen zara berariazko gauza bat dela, eta inportantea dela.

Espazio horietan dibertsioak, umoreak eta *mamarratxeoak* presentzia handia daukate, eta euskaraz gertatzen dira. Kontuan hartuta gaur egun zein den nire kezka handietako bat, hau da, euskara aspermenarekin eta transgresiorik ezarekin lotzen dela, espazio horiek sekulakoak iruditzen zaizkit, ze jendea hor dago titi bistan eta euskaraz, eta hori zelanbait pegatu egiten zaio euskarari.

Beste zerbait sortzen da, anonimotasunetik eta autentikotasunetik at?

Bi termino horietatik irteten saiatu naiz. Baliagarriak dira azalpen moduan, baina marko hori edukitzeak leku batzuetara eramaten gaitu, eta marko hori gabe igual beste leku batzuetan jokatu dugu. Esan nahi dut: *perreatzea*, adibidez, zer da? Auten-

tikotasuna edo anonimotasuna? Ez bat ez beste. Eta Señora sariketa zer da? Autentikotasunari burla. Dikotomia horretatik irteten, eta transgresio batekin lotzen da. Ez dakit hori bera hizkuntza-ideologia bat den, ez dakit izenik jarri behar diogun, baina bada euskara beste leku batetik balioztatzeke eta bestelako iruditegiak sortzeko modu bat. José Esteban Muñozen utopiaren proposamenarekin lotzen dut. Nik ikertzen ditudan espazioak proiektu pilotuak dira, eraikiko genukeen gizarte baten proiektu pilotuak. Protoespazioak. Etorkizunerako leihotoxoak. Eta argi dago balizko Euskal Herri hori euskaraz dela.

Eta ez da kasualitatea.

Zumaian sortzen den zeozer logikoki sortzen da euskaraz, eta sortzen duen jende horrek berez sortuko luke euskaraz, baina kontua da politikoki ere sortu duela euskaraz. Kontzientzia bat dago. Jendeak garbi esaten du: transfeminismoa, Euskal Herrian, euskaraz izango da, edo ez da izango; ez dauka bestela zentzurik. Hizkuntzaren afera ez badugu hartzen, ez da osotasuna. Eta horrek sortzen dituen gatazka guztiekin, ze tentsioak ere sortzen ditu. Zer gorputz dago espazio horretan? Eta zein ez?

**Ez da politikoki zuzena
hau esatea, baina
batzuetan euskara ez da
lehentasunezkoa, eta ez da
ezer pasatzen"**

Nik uste dut egin behar dugula serio berba lehentasunei buruz. Nire aferetako bat, bizitzan, hizkuntza da, baina igual SOS Arrazakeriaren egitasmo batean banago, jakin behar dut espazio horretan hizkuntza alde batera lagatzea dela modu bat jende batekin egoteko, eta

jakin behar dut, jende batek bestelako behar batzuk ez badauzka aseta, ba hizkuntzarena bigarren mailan gertatzen dela, nahiz eta niretzat ezinbestekoa izan, baina horretarako dilistak dira ezinbestekoak, eta nik badauzkat.

Egin behar dugu serio berba horri buruz, eta pentsatu: noiz da hau lehentasuna? Noiz bigarren mailakoa? Bigarren mailakoa den lekuetan noiz bilakatuko da gai? Agian behin paperak lortu ostean, ba hizkuntzarena hasi beharko gara zelanbait egiten. Ikusi behar dugu hizkuntzak noiz jokatzen duen rol estrategiko bat eta noiz

ez. Jakinda gaztelaniak edota frantsesak beti jokatu dutela rol estrategiko bat; ezinbestekoak baitira gurean bizi, eta baliabide ekonomiko eta sinboliko batzuetara iristeko. Ez da politikoki zuzena hau esatea, baina batzuetan euskara ez da lehentasunezkoa, eta ez da ezer pasatzen. Horregatik ez gara euskaldunago, edo euskararen kontrako. Ari garena da goseak dagoen jendearekin hizketan. Eta hizketan egiteko baliatu behar badugu espainola, ingelesa edo frantsesa, ba ze ondo hizkuntza horiek dakizkigula eta komunikatu gaitezkeela jende horrekin. Ze arabiarez ez dakigu.

Erabat ados.

Bestela geratzen gara bakoitza bere laukitxoan, eta ez gara hortik irteten.

Aizu, eta euskal pop kultura berria, zer da?

Taupa mugimenduak ohituren biziberri-tzeari buruzko jardunaldi bat antolatu zuen, eta nik marko horretan eman nuen *Euskal pop kultura berria* hitzaldia. Nire ustez, espazio transfeminista informaletan, eta folkloreak adieraberritze edo berresanahitze batekin, pop kultura bat gertatzen dabil, zelanbaiteko kultura popular berri bat. Zergatik da Britney

Spears ilea rapatzen pop kultura eta Aissa [Intxausti] titia erakusten Bilbao Arenan ez? Hori baino pop kulturagorik zer dago? Niretzat, gainera, horrek aukera berriak mahaigaineratzen dizkigu euskararentzat.

Jacqueline Urla antropologoaren ikerketa batean oinarritu zara.

Urlak espazio kontrakultural batzuk aztertutik 1980-1990eko hamarkadan, eta ikusi zuen punkaren bidez beste euskalduntasun bat sortzen zela, eta euskarak beste leku bat hartzen zuela, transgresioarekin oso lotua. Azken batean, beste euskal hiztun bat sortu zela, ordura arte ez zegoena. Nire ustez hori pop kultura moduan irakur daiteke. Ez zen garaiko kultura bakarra, eta ez zen garaiko kultura popular bakarra, baina oso presente geratu da gure iruditegian, gaur egun bizitzen ari garen *remember fest*-ak erakusten duen moduan.

Zein ziren euskalduntasun berri horren oinarriak?

Makarrismoa, transgresioa, punka, euskara, eta, Urlak berariaz aipatzen ez duen arren, maskulinitatea. Eta hori aintzat hartuta, zer pasatzen ari da ni ikertzen nabilen espazio kontrakultu-

raletan? Ba, pop kultura berri bat: *makarrismoa* beharrean *mamarratxeoa*, punkaren ordez *camp* kultura, euskararen elementua mantendu egiten da, eta maskulinitatearen ordez queertasuna agertzen da. Eta transgresioak pisu nabarmena izaten jarraitzen du.

Nolakoa da *camp* kultura hori?

Folkloreak adieraberritze batetik sortzen ari da. Eta kode alternantzia batekin. Bi mundutako kodeak hartzen dira, euskalduntasuna errepresentatzen duen munduaren kodea eta queertasuna errepresentatzen duen munduarena, eta nahastu egiten dira, eta euskalduntasunari buelta bat ematen zaio umoretik eta ironizaziotik. Maruxak taldearen *Erronesa* kantua horren adibidea da, eta Altxa Lilik egiten duena ere hortik doa. Niretzat sekulakoa da *marikoneoa* existitzea euskaraz, euskaratik, eta Euskal Herria Euskal Herri moduan irakurtzen duten jendearen partetik. Hori guk egin behar dugu, bestela zeinek egin behar du?

Nik oraintxe erosi dut Goenkaleko Maria Luisa Galardiren kamiseta bat, Alexander Padillak egina. Niretzat, pop kultura da. Guk, bestela, ez daukagu jolasik horrelako figurekin. Maria Luisa Galardi baldin bada gure Lola Flores, ba, mesedez, kamisetak oraintxe. Fenomeno postmoderno bat da, eta beste leku batzuetan ere gertatzen ari da, baina Euskal Herrian badauzka bere berezitasunak. Punkarena ere ez zen hemen bakarrik pasatzen, baina hemen hartu zuen forma konkretu bat, eta honek ere berdin. Interesgarria iruditzen zait, ze kokatzen du euskara beste leku batean, sortzen dio beste iruditegi bat, Andereño Garbiñetik eta Sebastian Lizaotik haragokoa.

Azaroaren 8an Eskuirt eguna antolatu zenuten Antzuolako talde feministak eta Arrasateko Morbor taldeak. Goizeko mahai-inguruan afektuen teoria baliatu zenuen hizkuntzaz jarduteko.

Afektuen teoriak zera diote: mundua ulertu nahi badugu, ezin dugu arrazionalki bakarrik ulertu. Afektibitateak jokatzen du partidaren zati bat, eta hori aintzat hartu ezean jai daukagu. Aztertu ditudan espazio transfeministetan, besteak beste, poza ageri da, eta modu publiko batean gainera: ni hartzaile moduan joan naiz espazio horietara. Eta interesgarria iruditzen zait hori bera: euskara pozaren afektuaz blaitzen dela espazio publiko batean.

Dibertitu ere dibertitu behar dugula, hara.

Bai, eta horrek ez du esan nahi instituzioek ez daukatenik ardurarik honetan eta hizkuntza politika sendo bat ez denik egin behar; baina bueno, ez da kontrajarrria, agian hizkuntza politika sendo bat egiteko afektibitatea ere kontuan hartu behar dugu, edo zein eratako hiztunak dauzkagun, zein tipologietakoak, zer intereseekin, eta abar.

Egunaren baloraziorik egin duzue?

Guk oso argi daukagu, batetik, aliantzen kontua: mundua dagoen moduan, edo elkarrekin goaz edo ez goaz; gero erabakiko dugu zer identitate erabili behar dugun estrategikoki momentu bakoitzean, hizkuntzarekin bezala; bestetik, argi daukagu guk irudikatzen dugun

mundua eta guk irudikatzen dugun Euskal Herria euskaraz izatea nahi dugula. Eta hortik eraiki dugu dena.

Irakurri genuen testuan bai aipatzen zen zelan irudikatzen ditugun euskal hiztunak, ea queer hiztun bat irudikatzen dugun euskal hiztun moduan edo ez, zer ematen diogun guk hizkuntzari eta zer ematen digun hizkuntzak guri. Tentsio horiek aipatu, eta esaten dugu gu garela queerak, edo transfeministak, edo feministak, eta garela euskaldunak. Biak batera gara, eta izango gara. Horrelako hiztunak bagaude, eta puntu.

Eta eskerrak.

Eskuirt egunean esan bezala, eskuin muturra badator, eta eskuin muturra dator bi aldeetatik: eskuin muturra dator euskara debekatuko diguna, eta eskuin

muturra dator Atzerriartasun Lege euskaldun bat ipiniko diguna euskara salbatzeko, eta guk ez dugu nahi ez mundu bat eta ez bestea. Ez dugu onartuko, ez dakit zer mundu eraikitzeko, euskara erabilteza guri xantaia egiteko elementu gisa.

Eztabaida ibili da euskararen zentroaren eta periferien inguruan.

Niri pena ematen dit, ze debateak, gero, ez dira benetan gertatzen: jartzen gara ostiaka, eta akabo. Ez, berba egin dezagun benetan. Gauza bat da esatea euskara hizkuntza gutxitua dela eta ni ezin naizela euskaraz bizi Euskal Herrian inon ere ez, eta beste bat da, horren barruan, bagaudela hiztun batzuk prototipikoak, legitimitatea daukagunak, eta beste batzuk ez.

Hiztun gasteiztar bat unibertsitatera joaten denean, euskalkirik gabe, bere hiztuntasunak edo euskalduntasunak ez du nireak beste balio, eta gero hor dator bueltaren buelta, ze ni joan nintzenen Antzuolatik Bergarara, institutura, bergararrek orokorrean barre egiten ziguten antzuolarroi; tartean, gure euskalduntasunagatik. Ez da kasualitatea nik 25 urte izan eta kontzientzia feminista hartu arte hitanoan ez berba egitea, jakin banekien arren.

Bi gauzak aldi berean gertatzen dira.

Hori da. Eta ez daude bat bestearen kontra. Esaten dute euskarak ezin duela izan zentrorik hizkuntza gutxitua den heinean, eta euskararen zentroak eta periferiak Madrilek eta Parisek markatzen dituztela. Eta ados. Paris eta Madrilek markatuko dute gure minorizazioa, baina gure baitan ere badaude desberdinkeriak. Eta ez da ezer pasatzen. Ez du esan nahi euskara hizkuntza gutxitua ez denik; kontrakoa: hizkuntza normalizatu bat ez delako gertatzen dira bi gauzak aldi berean. ●

BIZKAIKO BERTSOLARI TXAPELKETA 2025

FINALA! ABENDUAK 20
zapata

BILBO
CASILLA. 17:00

Aitor Bizkarra Ruiz,
Aitor Etxebarriazarraga Gabiola,
Gorka Pegonabarraga Agorria,
Jone Uria Albizuri,
Oihana Bartra Arenas,
Onintza Enbeita Maguregi,
Txaber Altube Sarriñandia eta
Xabat Gallettebeitia Abaroa.

www.bertsozale.eus/bizkaikotxapelketa
www.bertsosarrerak.eus

Argia, Bilk, Bilk, ARGIA

Xilaba
BIGARREN FASEA
HIRIBURU
Abenduaren 21ean,
17:00etan, La Perle gelan

**2025eko azaroaren 8tik
2026ko urtarrilaren 31ra**

Aitor Servier Etxexuri
Irantzu Idoate Funosas
Joanes Etxebarria Martínez
Johaine Sarriñan Arizabalaga
Nahia Sasco Etxeberri
Ramuntxo Christy Biscay
Gai-e-maila:
Antton Lannes

www.bertsosarrerak.eus

Argia